

Viktiga samhälls- aspekter på personlighets- avvikelse

Ralph Stenbäcker. **Det psykiska arvet.** 288 sidor. Nora: Bokförlaget Nya Doxa, 1997. Pris ca 262 kr. ISBN 91-578-0017-0.

Recensent: Jan Halldin, med dr och överläkare, Socialmedicin, Norrbacka, Karolinska sjukhuset, Stockholm.

Stenbäcker anger redan på första raderna av sin bok »Det psykiska arvet» att den är skriven för att belysa några former av så tidiga känslomässiga störningar, vilka är ett av vår tids problem.

I olika avsnitt i boken skildras sedan bl a normal personlighetsutveckling, jagsvaghet som begrepp, förhållnings-sätt, behandling och prevention på individ- och gruppnivå. I boken beskrivs också hur människor med känslomässig omognad kan skada både sig själva och andra med destruktiva beteenden, som ibland kan vara mycket påtagliga och lätta att känna igen.

Ledare med känslomässiga brister

Författaren redogör också för en annan, inte alltid så lätt igenkännbar – i varje fall inte till en början – uttrycksform av störning hos människor med hög intelligens och arbetskapacitet men med samtidig känslökyla och bristande förmåga till att känna in andra människor. Denna senare form av störning kan bli mycket farlig hos en person i hög ställning i samhället, just på grund av personens intellektuella kompetens och uthållighet i kombination med brist på känslor och mognad. Denna personlighetstyp kan dock enligt min mening kortsiktigt te sig mycket värdefull för en organisation som snabbt måste genomföra organisationsförändringar, personalindragningar och så kallade budgetsanerande insatser. Med sådana ledare ökar emellertid risken påtagligt dels att arbetstagare allvarligt kommer till skada, dels att ett samhälle långsiktigt formas utifrån dessa ledares personlighetsbrister.

Finns det inom sjukvårdsorganisationen i Sverige av idag liknande tendenser inom styrning och ledning? Ja, tyvärr tror jag det. Jag återkommer till detta senare.

Texten inte vetenskaplig

Stenbäcker skriver inledningsvis att texten inte är vetenskaplig med tanke på de krav en sådan ställer på entydighet och källhänvisningar. Detta märks dessvärre även i vissa centrala frågeställningar som tas upp i boken. Redan på de första sidorna påstås utan angivande av några referenser att »antalet störda människor nu ökat så mycket i antal att de blivit ett för stort bekymmer för sig själva och omvärlden för att kunna döljas». Senare i boken tar författaren emellertid tillbaka detta påstående då han säger: »Det är med andra ord möjligt att det främst är beteenden och symtom hos så tidigt känslomässigt störda personligheter som tilltagit och att detta är anledningen till att man bedömer att störningarna har ökat i antal och svårighetsgrad.»

Det som jag tycker hör till det mest positiva med boken är att författaren i sin beskrivning av personlighetsavvikelse hela tiden lägger in samhällsaspekter på dessa. Att detta inte skett tidigare beror enligt Stenbäcker på att samhället inte tagit till sig den kunskap som finns om personlighetsstörningar. Kunskapen och debatten har dessutom förbehållits en liten grupp professionella psykiatrer och psykologer. Störningarna och dess konsekvenser har setts som individuella sjukdomssymtom, och man har inte tydliggjort de praktiska konsekvenserna i samhället för de störda personerna själva och för dem de drabbar. Författaren framför också att vetandet inom detta fält har hållits tillbaka därför att kunskapen om tidigt störda människor och deras beteenden har belyst sidor inom folkhemmet som man inte velat eller orkat se.

Socialt eller psykiskt arv?

I flera avsnitt i boken diskuteras »det sociala arvet» – ett begrepp som myntades av Gustaf Jonsson. Stenbäcker kritiserar inte detta begrepp som så-

dant och inte heller dess framväxt. Tvärtom tycker han att begreppet skapade ett tankemässigt språng i förståelsen av barns och ungdomars utvecklingsvillkor. Han tycker emellertid att enbart socioekonomiska faktorer inte längre räcker som förklaringsmodell, då det finns risk att våra åtgärder i så fall hamnar på en alltför yttlig

social nivå. Stenbäcker vill ersätta begreppet »det sociala arvet» med begreppet »det psykiska arvet». Detta för att socialtjänst, skola, domstolar, politiker m fl skall inse dessa skadors allvar och djup och därmed kunna hitta strategier för att förebygga dem.

Nu såg inte Gustaf Jonsson själv »det sociala arvet» som en ensam förklaringsmodell som uteslöt andra förklaringsmöjligheter, utan han talade om teorin om »det sociala arvet» som en komplementär teori. Därför faller något av Stenbäckers invändning mot att idag använda själva begreppet »det sociala arvet». Samtidigt är det kanske så att många idag uppfattar begreppet »det sociala arvet» på samma sätt som Stenbäcker.

Av detta senare skäl kan det finnas motiv att hitta ett nytt begrepp i sammanhanget. Jag är dock tveksam till begreppet »det psykiska arvet», som Stenbäcker föreslår, då det kan uppfattas som om enbart biologiska-genetiska faktorer är av betydelse. En lösning vore kanske att hitta ett nytt begrepp som tog med alla aspekter i sammanhanget.

Bör läsas av chefer inom vården

Under läsningen av boken »Det psykiska arvet» har mina tankar ofta anknutit till vad som händer och har hänt inom svensk sjukvård de senaste åren. Det kortsiktiga ekonomiska tänkandet har tillåtits dominera styrningen samtidigt som endast olika tekniska åtgärder och förändringar diskuterats. Empati och omsorg om patienter har kommit starkt på efterkälken, vilket nu visat sig inom bl a äldre vården. Ledare inom vården har ibland tillsatts just för att tillgodose de kortsiktiga ekonomiska må-

len. Att en ledare då kan tillåtas ha vissa känslomässiga brister av den typ Stenbäcker pekar på i sin bok blir tyvärr helt följdriktigt.

För att minimera risken att få in ledare med sådana känslomässiga brister i sin personlighet till vårdsektorn tror jag det är nödvändigt att man vid chefsställsättningar inom svensk sjukvård mer tar i beaktande egenskaper som mognad, empati och förmåga att kunna samverka över revirgränser hos de sökande.

Stenbäcker har en förmåga att både klagörande beskriva och ta upp konsekvenserna av tidiga känslomässiga störningar på individ- och samhällsnivå. Detta gör att hans bok, trots att den är något för omfångsrik och tungläst och dessutom innehåller en del upprepningar och icke vetenskapligt belagda påståenden, bör läsas av ledare och chefer på olika nivåer inom vården. •

Lättillgänglig uppslagsbok i psykiatri

Lennart Wetterberg. **Psykiatri i fickformat**. 4:e upplagan. 208 sidor. Stockholm: Lennart Wetterberg, 1997. ISBN 91-971272-56.

Recensent: Benny Fhager, överläkare, Division C, Äldrepsykiatri, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Göteborg.

Författaren Lennart Wetterberg, professor emeritus vid Karolinska institutet, Stockholm, har givit ut »Psykiatri i fickformat», 1997. Boken måste anses som ytterst angelägen. Att få en bred, kortfattad och lätt uppslagbar beskrivning av psykiatri är synnerligen väsentligt för både specialister och andra som kommer i kontakt med psykiatri inom sina respektive utbildningar.

Författaren utgår från ICD 10-diagnostiken från WHO, som tillämpas i Sverige sedan 1997.

Befäster de utsattas rättigheter

I förordet, som författaren skrivit, betonar han att svensk psykiatri arbetat

upp sig ifrån en historisk bristsituation och att väsentliga förbättringar skett inom den psykiatriska vården under de senaste decennierna. Författaren har dock lämnat in en brasklapp om att vissa omorganisationer har inneburit bl a att patienter med psykiatrisk långtidssjukdom och psykiskt handikapp kommit i trångmål.

Författaren vill genom ovan nämnda publikation befästa dessa utsatta patienters rättigheter och status.

Komprimerad kunskapsmängd

En klar styrka är att författaren utgår från ICD 10 och använder den implicita helhetssynen konsekvent boken igenom.

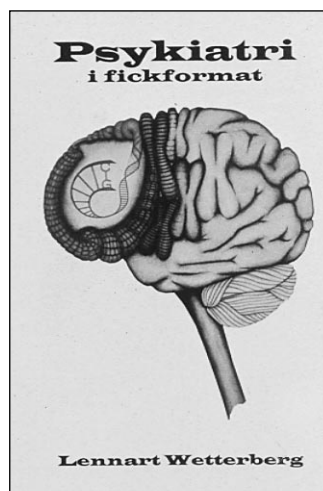
Boken har närmast karaktär av uppslagsbok för den som snabbt, koncist och lätt vill kunna slå upp olika diagnoser och frågeställningar samt lagar m m.

Enligt min uppfattning har författaren på ett mycket grannliga sätt förmått att konkretisera ett svårt och komplext kunskapsfält till ett relativt begränsat textomfång.

Det finns en klar konsekvens i författarens beskrivning, och den verkar utgå från en klinisk vardaglighet som framstår som klart sympatisk. För en kliniskt verksam psykiater med den sedvanliga eklektiska ideologiska inriktningen finns inte stort att anmärka.

Tendens till biologisk slagsida

Om man ändå skulle ha någon anmärkning är det i så fall att enligt min mening vilar psykiatri på tre stycken fundamenta. Det handlar om ett socialpsykiatriskt synsätt, ett psykodynamiskt synsätt och ett biologiskt synsätt. Vanligast smälts dessa samman, speciellt då inom klinisk praxis, till någon form av eklektiskt försök till helhetsyn och praktik. Min uppfattning är att ovan nämnda bok har en viss slagsida åt det biologiska hållet med styrkor och svagheter mot bakgrund av detta. Därtill finns ett inslag av torr psykiatrisk

prosa, som jag tror att en del som går andra utbildningar än läkares kan komma att få vissa svårigheter med.

En eloge för de etiska riktlinjerna

Sammanfattningsvis måste ändå helhetsintrycket vara mycket positivt. Boken är mycket redigt skriven och praktisk och lätt att slå i. Speciellt vill jag ge en eloge till författaren för att han tagit fram etiska riktlinjer mot bakgrund av

Madriddeklarationen 96. Dessa deklamationer präglas av etiska riktlinjer av solidaritet och omsorg om de psykiskt sjuka som har en annorlunda angreppspunkt och ett mycket vidare synsätt än vad som är sedvanligt.

Författaren tycks ha ett patos för psykiatri i sig själv och en önskan att kunna vidarebefordra kunskap och praxis till en vidare publik, vilket är mycket lovvärt. Framför allt har boken ett stort värde som lättförståeligt och lättillgängligt uppslagsverk. •

Rättelse

I recensionen av boken »Lära läkare förändra» i nummer 28–29/98 hade namnet på den andra författaren, Birgit Jacobsen, fallit bort i författarpresentationen. Vi beklagar detta!